

УДК 339.138; 351.127

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.6>

Горник Володимир Гнатович,

доктор наук з державного управління, професор,
директор Навчально-наукового інституту управління, економіки і природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
ORCID ID: 0000-0002-9723-3956

Сімак Сергій Васильович,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та економіки
Навчально-наукового інституту управління, економіки і природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
ORCID ID: 0000-0003-1251-7288

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА БЕЗПЕКУ ТА ОБОРОНОЗДАТНІСТЬ УКРАЇНИ

PROBLEMS OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS IN THE ECONOMY AND THEIR IMPACT ON THE SECURITY AND DEFENCE CAPACITY OF UKRAINE

Інвестиційний потенціал української економіки є необхідною умовою для успішної ринкової трансформації економіки України. Одним з ключових чинників розвитку економіки та безпеки певної держави є інновації і, на самперед, сучасні технології виробництва і організаційно-управлінський досвід. Високий темп економічного розвитку в даний час може бути забезпечений країнами, здатними ефективно імпортувати з передових економік світу технічні і організаційно-управлінські інновації. Найбільш ефективним механізмом залучення та впровадження технологій і передового досвіду є прямі іноземні інвестиції в економіку України. Запровадження сучасних інвестиційних угод, договорів концесії та інших, які широко використовуються за кордоном, все ще погано реалізуються в Україні для залучення іноземних інвестицій. Крім того, багато скарг іноземних інвесторів були викликані низькою ефективністю національної судової системи, зокрема, складністю процесу оскарження, формалізмом в разі практичної неможливості притягнення суддів до відповідальності за збитки, завдані їх рішеннями. Необхідність змін та особливої уваги потребує проблема ставлення українських чиновників та співробітників українських дипломатичних установ у формуванні інвестиційного іміджу України та активного залучення інвесторів. За результати досліджень однією з основних перешкод для діяльності номінальних інвесторів є нестабільність законодавства в галузі оподаткування, кількість і складність адміністрування податків, що унеможливує проведення довгострокового планування діяльності підприємства. В значній мірі більшість іноземних інвесторів мають проблему неповернення податку на додану вартість при експорті, враховуючи, що більшість компаній з іноземними інвестиціями є експортно-орієнтованими. Наступними перешкодами для діяльності іноземних інвесторів є надмірно складні процедури ліцензування і сертифікації, митного оформлення, застави землі та придбання її іноземцями. З урахуванням численних дозволів та погоджень, які повинні бути зібрані, щоб почати свій бізнес і вести поточну роботу, організація економічної діяльності негативно впливає на інвестиційний клімат в країні. Уряд разом з громадськістю має терміново приступити до процесу розробки і реалізації ефективної політики сприяння залученню інвестицій в економіку країни. Ми повинні скористатися міжнародними інвестиціями в Україну якомога швидше. Тривала затримка у визначенні позиції уряду щодо нової інвестиційної політики і в прийнятті відповідних рішень може привести до того, що Україна втратить можливості і програє іншим країнам в конкуренції за інвестиційні ініціативи. Для забезпечення того, що результатом інвестиційної політики України є інноваційна модернізація галузей, які будуть визначати конкурентоспроможність країни в найближчому майбутньому, а також створення і розвиток нових підходів в економіці та безпеці. Інноваційний розвиток допоможе підвищити продуктивність, науково-технічну модернізацію і структурну перебудову економіки. Саме це забезпечить стійке зростання економіки та безпеки країни в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: безпека держави, державна політика, економіка, інвестиції, обороноздатність.

The investment potential of the Ukrainian economy is a necessary condition for the successful market transformation of the Ukrainian economy. One of the key factors in the development of the economy and security of a certain state is innovation

and, most importantly, modern production technologies and management experience. A high rate of economic development can currently be ensured by countries capable of effectively importing technical and managerial innovations from the developed economies of the world. The most effective mechanism for attracting and implementing technologies and best practices is direct foreign investment in the economy of Ukraine. The introduction of modern investment agreements, concession contracts and others, which are widely used abroad, are still poorly implemented in Ukraine to attract foreign investments. In addition, many complaints of foreign investors were caused by the low efficiency of the national judicial system, in particular, the complexity of the appeal process, formalism and bias in the case of the practical impossibility of holding judges accountable for the damages caused by their decisions. The problem of the attitude of Ukrainian officials and employees of Ukrainian diplomatic institutions in the formation of the investment image of Ukraine and the proactive attraction of investors requires changes and special attention. According to research results, one of the main obstacles to the activity of nominal investors is the instability of legislation in the field of taxation, the number and complexity of tax administration, which makes long-term planning of the enterprise impossible. To a large extent, the majority of foreign investors have the problem of non-reimbursement of value added tax upon export, given that most companies with foreign investments are export-oriented. The next obstacles for the activities of foreign investors are overly complicated licensing and certification procedures, customs clearance, land pledge and its acquisition by foreigners. Taking into account the numerous permits and approvals that must be collected in order to start your business and conduct ongoing work, the organization of economic activity has a negative impact on the investment climate in the country. The government, together with the public, should urgently start the process of developing and implementing an effective policy of promoting the attraction of investments in the country's economy. A long delay in determining the government's position on the new investment policy and in making relevant decisions may lead to the fact that Ukraine will lose opportunities and lose to other countries in the competition for investment initiatives. To ensure that the result of Ukraine's investment policy is the innovative modernisation of industries that will determine the country's competitiveness in the near future, as well as the creation and development of new approaches in the economy and the economy. Innovative development will help increase productivity, scientific and structural restructuring of the economy. This will ensure sustainable growth of the country's economy and security in the long term.

Key words: state security, state policy, economy, investments, defence capability.

Постановка проблеми. Відсутність чіткого розуміння представниками влади всіх рівнів, що залучення іноземних інвестицій є важливою умовою для прискорення економічного розвитку, інтеграції економіки України в світову економіку. На основі аналізу тенденцій в макроекономічній ситуації, змін умов для ефективного підприємництва та інвестування протягом останнього року, проблеми державного регулювання інвестиційної діяльності та безпеки держави сприятимуть погіршенню інвестиційного клімату в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування ефективного механізму залучення іноземних інвестицій та посилення обороноздатності України значну увагу приділяють представники української та зарубіжної наукових шкіл. Визначальний внесок у розв'язання проблеми дослідження зроблено такими зарубіжними науковцями, як: Дж.Аллан, С.Афанасьєв, В.Варнавський, А.Зельднер, К. Магаріньос, О. Харт, Х. Хем та інші. На актуальність проблеми не розвиненості механізмів залучення іноземних інвестицій та укріплення оборони вказують численні теоретичні дослідження вітчизняних науковців, таких як М.Ю. Авксентьєв, І.А. Брайловський, О.І. Васильєва, О.М. Головінов, А.А. Гриценко, О.О. Ляхович, В.І. Павлов, О.Е. Сімсон, О.О. Солодовнік та інші. У роботах та концепціях цих учених та науковців накопичено багатий досвід аналізу цієї тематики, а також

висунуто та обґрунтовано конструктивні пропозиції щодо формування ефективного механізму залучення іноземних інвестицій та посилення обороноздатності. Проте в проаналізованих роботах не тільки не враховано вітчизняну специфіку, не розкрито питання формування методології ефективного застосування таких технологій, але і абсолютно не приділено увагу моделям інвестиційного та інноваційного розвитку країни на сучасному етапі.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз інвестиційної політики уряду та розробка основних засад формування ефективного механізму залучення іноземних інвестицій та посилення обороноздатності. Розробка нових підходів в економіці, інноваційна модернізація галузей, які будуть визначати конкурентоспроможність країни в найближчому майбутньому, що забезпечить її стійке зростання в довгостроковій перспективі, допоможе підвищити продуктивність, науково-технічну модернізацію і структурну перебудову економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті проведених загальних досліджень [9] поточної ситуації з інвестиціями в Україні було зроблено безліч суб'єктивних оцінок, відгуків, тез про умови, ризики та ефективність інвестицій, можливості повернення та очікуваний результат. Однак в основі цих оцінок лежить обґрунтованість і корисність результатів дослідження,

об'єктивних показників української економіки, статистики та конкретних видів інвестиційної діяльності. В цілому, розподіл країн-інвесторів опрацьованих по країнам було достатнім для загального розподілу іноземного капіталу в Україні. Зокрема, 19% опитаних американські компанії, 12% з Німеччини, Австрія 8%, Канада 6%, Франція 4%, Польща 3%. Деякі з інвесторів, охоплених дослідженням були з Італії, Японії, Нідерландах, Данії, Швеції, Угорщини, Чехії, Словаччини, Кореї та інших. Результати розподілу інвесторів по регіонах України також відповідають загальному розподілу іноземного капіталу в нашій країні. Найбільш популярними були Київ, Львів, Одеса, Харків, Дніпропетровськ, в яких зайнято 25% інвесторів і має намір інвестувати до 43% інвесторів. Більшість інвесторів планують інвестувати найближчим часом у Львові, Києві, Дніпропетровську, Одеській областях, Києві.

Діяльність груп аналізу на оптимістичні очікування інвесторів про розвиток діяльності в більш широких областях можна розглядати як найбільш об'єктивну оцінку щодо сприятливого інвестиційного клімату в них. Як уже зазначалося, регіональна структура опитування в цілому відповідає загальному розподілу в державі. Аналогічна ситуація з галузевою структурою респондентів. Наприклад, інвестори в Україні в основному працюють в харчовій промисловості – 21%, транспорті – 16%, фінансовому секторі – 12%, зв'язку – 11%, тобто галузі, які забезпечують швидкий оборот капіталу і відносно високу середню норму прибутку, що характерно для всіх країн з перехідною економікою. Багато респондентів інвестували в сільське господарство, в гірничодобувну промисловість і будівництво – 13%, і значно менше залучено інвесторів в металургійному комплексі – 8%, у легкій, деревообробній та паливній промисловості – 7%.

Найбільш перспективні інвестиції в коротко-строковій перспективі інвестиції в харчовій промисловості – 13%, виробництві електроенергії і газу – 9%, будівництві – 8%. За даними опитування, майже третина респондентів (30%) мають відносно невеликий досвід інвестицій в Україні, від одного до п'яти років. Варто зазначити, що половина респондентів (50%) працює в Україні протягом від п'яти до десяти років. Близько 17% опитаних інвесторів вкладали в Україну вже більше десяти років, і тільки 3% мають досвід інвестування менш ніж рік. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що учасники дослідження мають значний досвід в інвестуванні в Україну, і їх думки, зауваження та пропо-

зиції, правильно відображають настрої більшості інвесторів і об'єктивної української інвестиційної реальності.

Одним з ключових чинників розвитку економіки певної держави і світу в цілому є рівень інноваційності: сучасні технології виробництва та організаційно-управлінський досвід. У дев'ятнадцятому столітті прискорення науково-технічного прогресу дозволили Сполученому Королівству подвоїти свій дохід на душу населення за 60 років. У двадцятому столітті окремим державам вдалося домогтися аналогічного результату за кілька десятків років, включаючи Ботсвану, Ірландію, Китай, Таїланд, Чилі, Японію та інших. Такий високий темп економічного розвитку в даний час може бути забезпечений технічними і організаційно-управлінськими інноваціями. Найбільш ефективний механізм залучення і впровадження технологій і передового досвіду є прямі іноземні інвестиції, що пояснює нагальну необхідність значного збільшення їх часток в Україні.

Переважає більшість інвестованого капіталу в Україні включає в себе впровадження передових технологічних процесів (55% респондентів), створення нового виробництва, установки нового обладнання, виготовлення нових конкурентоспроможних видів продукції (50%). Багато інвесторів також приділяють велику увагу професійній підготовці своїх співробітників і підвищенню їх кваліфікації – 47% [8].

На думку більшості інвесторів, що працюють в нашій країні, умови інвестиційної діяльності в Україні потребують значного поліпшення, і 52% з них вважає, що інвестиційний клімат незадовільний. У той же час, близько до 40% інвесторів говорять, що інвестиційні умови в цілому відповідають їхнім потребам і вимогам. Згідно з даними досліджень близько 8% інвесторів вважають інвестиційні умови в Україні досить привабливими. У той же час, майже рівні частки можуть бути віднесені до інвесторів з протилежною оцінкою змін в інвестуванні: 29% вважають, що клімат в Україні погіршився в останні роки, і 32% – не змінилося. Одним з найбільш ефективних доказів сприятливого клімату інвестицій в будь-якій країні є довіра інвесторів до економіки, в яку вони вкладають свої кошти, їх аналіз політики довіри до державних органів.

Стійкі перспективи зростання інвестицій в країну є схильність інвесторів до інвестування прибутку. Результати дослідження вказують на досить високий рівень довіри інвесторів до економіки України. Більше 60% з його за кордон. Зокрема, понад 18% з 6 респондентів реінвестували більше

75% прибутку, близько 11% респондентів реінвестували від 25 до 50%, або від 50 до 75%. Тільки 30% опитаних інвесторів не вкладають прибуток в Україну. В цілому, відповіді респондентів на це питання, свідчать про їхні очікування успішного довгострокового розвитку інвестицій в економіку України.

Рівень залучення іноземних інвестицій в українську економіку свідчить про необхідність більш ретельного з'ясування причин такої ситуації і з'ясування проблеми в цій області. Однією з основних перешкод для діяльності інвесторів є нестабільність законодавства в податковій сфері, що унеможливає проведення довгострокового планування діяльності підприємства. В значній мірі, діяльність іноземних інвесторів має проблему неповернення податку на додану вартість при експорті, враховуючи, що більшість компаній з іноземними інвестиціями є експортно-орієнтованими. Наступними перешкодами для діяльності іноземних інвесторів є надмірно складні процедури ліцензування і сертифікації, митного оформлення, застави землі та придбання її іноземцями. З урахуванням численних дозволів та погоджень, які повинні бути зібрані, щоб почати свій бізнес і вести поточну роботу, організація економічної діяльності негативно впливає на інвестиційний клімат в країні. Аналіз поточної ситуації показує, що майже кожен п'ятий інвестор витрачає від 25 до 50% свого робочого часу на вирішенні різних формальних питань з українськими чиновниками. Багато скарг іноземних інвесторів були викликані низькою ефективністю національної судової системи, зокрема, складністю процесу оскарження, формалізм і необ'єктивність у випадках притягнення до відповідальності за збитки, завдані рішеннями суду.

Найпоширеніші недоліки в роботі органів місцевого самоврядування, які вказані іноземними інвесторами, це бюрократія, надмірна кількість контрольних органів, вимоги до інвесторів, щоб зробити так звані добровільні внески на розвиток міста або району; поширені в більшості районів і міст в області залучення капіталу – низький рівень підготовки управлінських кадрів в безпосередній роботі з іноземними інвесторами. У зв'язку з цим, майже половина інвесторів, що працюють в Україні, наголосили на необхідності підвищення професійного рівня українських чиновників на місцевому і центральному рівні.

На підставі світового досвіду рівень розвитку інфраструктури і її розгалуження є одним з ключових чинників, які дозволять країні реалізувати інші переваги в конкуренції за інвести-

ції на світовому ринку. На жаль, немає чіткого розуміння серед нижчих рівнів місцевої влади, що залучення іноземних інвестицій є важливою умовою для прискорення економічного розвитку, переводячи його в світовий інвестиційний шлях, інтеграції економіки регіону в економічні зв'язки в світі. Найпоширенішими недоліками в роботі органів місцевого самоврядування, які вказані іноземними інвесторами є бюрократія, регулювання економічної діяльності, надмірна кількість контрольних органів, вимоги до інвесторів, щоб зробити так звані добровільні внески на розвиток міста або району. У зв'язку з цим, майже половина інвесторів, що працюють в Україні, наголосили на необхідності підвищення професійного рівня українських чиновників на місцевому і центральному рівні.

На сучасному етапі розвитку України є сильні інвестиційні перспективи в галузі машинобудування, авіації, суднобудування і сільськогосподарського машинобудування. Залучення додаткових інвестицій в авіаційну галузь дозволить почати масове виробництво нових перспективних моделей пасажирських і транспортних літаків, розроблених інженерами України. Вітчизняні підприємства мають належну виробничу базу і доведення для задоволення потреб України в області технологій. Залучення інвестицій у виробництво сільськогосподарських машин прискорить впровадження передових розробок в області нових машин і вирощування плодоовочевих продуктів, які будуть стимулювати попит на нього. Це, в свою чергу, дозволить інвестору швидко повернути інвестиції. У паливно-енергетичному комплексі є великі можливості для вкладення капіталу в програми модернізації та технічного переозброєння обладнання атомних, теплових і гідроелектростанцій, галузевої системи телекомунікацій, ліній електропередачі і теплових мереж, модернізація та перспективне будівництво газопроводів.

Крім того, значно підвищуючи інвестиційну привабливість не-енергетичного комплексу дозволить поліпшити фінансове становище підприємств в галузі, в першу чергу через підвищення платіжної дисципліни. В області телекомунікацій, найбільш перспективно для іноземних інвесторів виглядає організація цифрових каналів зв'язку, розширення використання нових мережевих технологій, модернізація та розвиток телефонного зв'язку, розвиток мереж мобільного зв'язку та інтернету. Подальше реформування галузі включатиме в себе демонополізацію окремих видів транспорту, розвиток ринку конкурентів на основі різних форм власності, підвищення ефективності

державного регулювання і контролю за процесом формування тарифів. Є великі перспективи для розвитку співпраці з інвесторами в області авто-парків і технологічної модернізації обладнання з використанням лізингових схем.

Велика приватизація підприємств оборонного комплексу, ємний внутрішній ринок, а також стабілізація виробництва техніки військового призначення створюють сприятливі умови для вигідних інвестицій. Активізація інвестиційних процесів в цій області дозволить впровадити новітні досягнення науково-технічного прогресу, сучасні методи зберігання сировини, скоротити витрати на всіх етапах обробки, поліпшення організації виробництва і праці, мінімізувати витрати праці, палива, енергії та матеріальних ресурсів. Найвищий рівень рентабельності може забезпечити іноземний інвестор з реалізацією інвестиційних проектів в таких галузях, впровадження високоефективних технологій і виробництва обладнання, надання виробничих послуг суміжним підприємствам у різних галузях промисловості.

Ще одним з основних напрямків діяльності, які можуть становити великий інтерес для інвесторів у післявоєнний час є послуги водопостачання і водовідведення, тепло- та газопостачання, вивезення сміття та утилізації, а також громадський транспорт. Україна вкрай зацікавлена в розширенні діяльності інвесторів у всіх областях через істотні, на 60–70%, погіршення комунальної інфраструктури міст житлово-комунального господарства міст України.

Для забезпечення успішного впровадження інвестиційної політики уряду є інноваційна модернізація галузей, які будуть визначати конкурентоспроможність країни в найближчому майбутньому, а також створювати та забезпечувати розвиток нових підходів в економіці з точки зору обороноздатності країни. Це забезпечить її стійке зростання в довгостроковій перспективі. Інноваційний розвиток допоможе підвищити продуктивність, науково-технічну модернізацію і структурну

перебудову економіки. Насамперед необхідно розробити конкретні пропозиції для вирішення інвестиційних проблем в Україні, які будуть містити: а) короткострокові (термінові) законодавчі та адміністративні заходи, які можуть бути спеціалізовані на місцевому рівні і будуть спрямовані на суттєве поліпшення ситуації – утримання існуючих інвесторів в країні і стимулювати прихід інвесторів в країну; б) довгострокові заходи систематичного реформування законодавства та державного апарату, які будуть визначати привабливий інвестиційний клімат в країні і сприяти іноземним інвестиціям в майбутньому; налагодження співпраці з ключовими державними інститутами, які беруть участь у формуванні та реалізації державної інвестиційної політики та інновацій в Україні та інші.

Висновки. На основі аналізу тенденцій в макроекономічній ситуації, змін умов для ефективного підприємництва та інвестування протягом останнього року агресії, проблеми державного регулювання інвестиційної діяльності призведуть до певного погіршення інвестиційного клімату в Україні. Уряд разом з громадськістю має терміново приступити до процесу розробки і реалізації ефективної політики залучення інвестицій в економіку країни з метою укріплення обороноздатності країни. Тривала затримка у визначенні позиції уряду щодо нової інвестиційної політики і в прийнятті відповідних рішень може привести до того, що Україна втратить існуючі можливості. Основними завданнями найближчим часом повинні стати: аналіз та доопрацювання законопроектів, спрямованих на поліпшення інвестиційного та інноваційного клімату в Україні, адаптація їх до існуючих проблем іноземних інвесторів; ретельний аналіз проблем діяльності іноземних інвесторів в Україні, зокрема системних проблем, а також проблем, що виникли в результаті різких змін державної політики, з урахуванням позицій і пропозицій всіх зацікавлених сторін в результаті їх вирішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. No 1560– XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
2. Василиця О.Б. Іноземне інвестування: загрози економічній безпеці України. Економіко-правовий часопис. 2016. Вип. 1. С. 12–22.
3. Дропа Я. Б. Підприємства з іноземними інвестиціями як форма залучення іноземного капіталу в Україну. Молодий вчений. 2015. No 8(2). С. 48–53.
4. Івашук І. О. Позиціонування країн у світових рейтингах за основними ознаками рівня відкритості економіки. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_1/zmist.files/_17.pdf
5. Макаренко М. П. Залучення іноземних інвестицій в економіку України. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. 2016. No 13. С. 73–75.

6. Маркевич К. Л. Поточний стан та перспективи прямого іноземного інвестування в економіку України. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2015. № 2(1). С. 249–255.
7. Набок І. І. Сучасні тенденції на ринку злиття і поглинання в Україні якосновний індикатор інвестиційних можливостей. 2021. С. 168–172.
8. ТНК. Трансформація функцій держави в умовах глобалізації: Дискусійна платформа. 19 травня 2021 року. тези доп. Київ. 2021. С. 85–91.
9. Побоченко Л. М. Дослідження інвестиційної привабливості України для КНР. Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020. Міжнародна науково-практична конференція. 17 квітня 2020 року. Київ. 2020. С. 151–162.
10. Харчук С. А. Стан інвестиційної діяльності підприємств України в умовах економічної нестабільності. Економіка та держава. 2020. № 1. С. 66–72.